

Základní charakteristiky a klíčové koncepty japonského jazyka

Japonský jazyk jako předmět jazykového studia vykazuje určité charakteristiky, jež se odrážejí v jeho **struktuře** i v **užívání** jeho gramatických¹, lexikálních² či frazeologických³ konstrukcí. Tyto charakteristiky bývají vykládány skrze sérii konceptů, jež budou představeny níže. Jednotlivé koncepty přitom na sebe vzájemně navazují, doplňují se a v některých případech mohou tvořit opozice (případně opačné póly určitého kontinua). Neznamená to, že by tyto koncepty byly jedinečné pro japonštinu či zcela nepřítomné v jiných jazycích. Jejich permanentní uvědomění však může výrazně přispět k efektivnímu osvojení schopnosti interpretovat japonský text a komunikovat přirozenou japonštinou.

1. Vysoká kontextualita (kontextuální závislost)

Japonština bývá charakterizována jako „jazyk s vysokou kontextuální závislostí“ (高文脈的 な 言語 kóbunmjakuteki gengo). Z jiné perspektivy se tvrdí, že japonská kultura (jíž je japonština neoddělitelnou součástí) je kulturou, která je „vysoce závislá na kontextu“ (高文脈的 な 文化 kóbunmjakuteki bunka), a v důsledku toho je vysoce kontextuální i jazyk.

Vysoká kontextualita bývá charakterizována jako schopnost sdělovat větší množství informací, než jaké nesou jednotlivé jazykové prostředky (věty, slova atd.). Oproti jazykům/kulturám s „nízkou kontextualitou“ pak v japonštině celá řada sdělovaných informací bývá ponechávána bez formální verbalizace, jejich sdělení je ponecháno „na kontextu“ (viz též 3.). Kontextem se přitom rozumí a) komunikační situace, b) „kotext“. Komunikační situací je místo, čas, počet a vzájemné vztahy účastníků komunikace, představa o jejich (sdílených) znalostech a informovanosti, prostředek, jímž je komunikace vedena (tzv. kanál) apod. „Kotext“ zahrnuje především předchozí (někdy též následný) text coby jazykový projev.

Při komunikaci v kultuře s vysokou kontextuální závislostí kontext určuje nejen to, *co* má či nemá být formálně verbalizováno, ale také to, *jak* sdělované informace verbalizovat, tj. jakou jazykovou formu má sdělení mít. Prakticky to znamená např., že nezávazná konverzace přátel na večírku obsahuje jazykové prostředky odlišné od formálního proslovu politika v médiích, při obchodním jednání se užívá jiných jazykových struktur než při hovoru členů rodiny u večeře apod. Kontext přitom může určit/ovlivnit nejen formální stránku, ale také obsahovou stránku komunikace, tj. téma hovoru či míru podrobnosti obsahu sdělení.

¹ Tímto je myšlena stavba věty, struktura jejích dílčích částí či výstavba větších textových celků.

² Tímto je myšlena slovní zásoba, tj. slovíčka.

³ Tímto jsou myšleny ustálené výrazy, jež mají ustálenou formu a ustálený význam (jenž nemusí být odvoditelný z gramatického či lexikálního obsazení) či plní specifické komunikační funkce.

2. Subjektivní orientace

Při formulaci i interpretaci výpovědi v japonštině je výrazná tendence držet se „nepřísadného pravidla“, které lze formulovat následovně: Není-li (z kontextu) stanoveno jinak, je výchozím bodem výpovědi mluvčí (tj. ten, kdo výpověď formuluje a pronáší). Mluvčí zde stojí v roli subjektu. Tato role se projevuje jednak v jeho individuální volnosti (a zodpovědnosti) volby konkrétních jazykových prostředků (tj. mluvčí se subjektivně rozhoduje co a jak – v daném kontextu – sdělí), ale také v perspektivě, která se ve sdělení promítá a o niž se sdělení opírá. Touto perspektivou je právě perspektiva mluvčího. Výpověď je tedy formulována s ohledem na subjekt („já“) a jeho existenci v prostoru („tady“) a čase („ted“).

Mluvčí je subjektem nejen volby jazykových prostředků a perspektivy výpovědi, ale také subjektem vnímajícím a prožívajícím komunikační situaci (která se může stát situací komunikovanou). Subjektivní orientace japonštiny pak znamená, že tato role mluvčího je všeobecně přijímaná jako přirozená a samozřejmá, tj. je součástí jazykových norem systému (nejen) japonského jazyka.

Ústřední role subjektu neznámá, že v japonštině nelze utvářet výpovědi „objektivně“ orientované. Znamená však, že subjektivní orientace je oproti objektivní orientaci výchozí.

Perspektiva (tj. úhel pohledu) mluvčího mj. stanovuje, že subjekt při vizualizaci komunikované situace nevidí sám sebe jako součást dané situace. Subjekt tedy splývá se sdělovanou situací, spíše než že by z ní vyčníval. To má důsledky pro užívání výrazových prostředků, jejichž obsahem je sám mluvčí jako entita.⁴ Nestanovuje-li kontext zvláštní potřebu mluvčího vyzdvihnout, mluvčí sám „autoreferenční“⁵ výrazy neuvívá, ponechává informaci o sobě jako subjektu promluvy „na kontextu“. V systému japonského jazyka se to pak projevuje existencí široké skupiny výrazů (lexikálních i gramatických) tzv. **subjektivního konstruování**,⁶ tj. takových výrazů, jejichž subjektem může být pouze sám mluvčí.

3. Neverbalizace zjevného

Vysoká kontextuální závislost japonštiny vede k tendenci neverbalizovat (tj. jazykovými prostředky nevyjadřovat) ty informace, které jsou v dané komunikační situaci zjevné či pro účastníky komunikace snadno rekonstruovatelné. Subjektivní orientace pak má za následek to, že oněmi neverbalizovanými informacemi jsou často právě informace, jež se přímo vztahují k mluvčímu (včetně jeho bezprostředního kontextu). Komunikace v japonštině tak vykazuje výrazné rysy náznakovosti, nedořečení, ukončování zdánlivě nedokončených výpovědí. Úspěšnost komunikace v takové situaci z velké části závisí na schopnosti posluchače interpretovat náznaky, rekonstruovat neúplné informace a vyrozumět komunikační záměry mluvčího bez jejich přímé verbalizace. Zodpovědnost za

⁴ Někdy se o těchto prostředcích hovoří jako o „osobních zájmenech“.

⁵ Výrazy, jimiž mluvčí odkazuje sám k sobě, k místu, kde se právě nachází či k okamžiku, v němž právě hovoří.

⁶ Některé zdroje hovoří o tzv. „soukromých predikátech“.

„přenos“ informací v komunikaci tak spíše než na straně mluvčího figuruje na straně adresáta.

Vědomí subjektivnosti komunikace v japonštině současně klade nároky na schopnost adresáta vcítit se do emocí mluvčího, tj. vyžaduje schopnost **empatie**. Ta umožňuje interpretaci i subjektivně konstruovaných či co do verbalizace neúplných sdělení.

4. *Uči vs. soto*

Subjektivní orientace předpokládá, že pole dosahu či působnosti subjektu (mluvčího) není neomezené, tj. že neobsahuje veškerý konceptualizovaný prostor. Ve skutečnosti mluvčí konceptualizuje hranici mezi prostorem svého dosahu a prostorem mimo svůj dosah. Pro charakteristiku této „prostorové“ dichotomie lze užít opozici konceptů *uči* a *soto*. Pojem *uči* primárně označuje vnitřní prostor existence či přítomnosti (z perspektivy mluvčího), zatímco *soto* primárně označuje prostor vnější. Výraz *uči* tak může označovat „(můj/náš) dům“, „(u mě/nás) doma“, výraz *soto* pak může označovat „venku“, „vnějšek“ apod. Dichotomie těchto konceptů se však neomezuje pouze na fyzický prostor, zahrnuje též psychologickou konceptualizaci a prostor metaforický. *Uči* se tak může vztahovat mj. k bezprostřední sociální skupině, do níž mluvčí sám sebe zařazuje, *soto* se pak vztahuje ke skupinám jiným. Přestože takto pojatá dichotomie „vnitřního“ a „vnějšího“ není něco výlučně japonského, ve struktuře japonské společnosti a chování jejích členů hraje zcela zásadní roli.

Hranice mezi *uči* a *soto* je konceptualizována vždy jako ostrá (tj. žádný prostor či entita v něm není „napůl *uči* a napůl *soto*“). Současně je však také neustále potenciálně proměnlivá – v závislosti na kontextu (komunikační situaci). Příkladem je právě začleňování osob z hlediska společenských vztahů s mluvčím. Zatímco ve vztahu k rodině mluvčího je kolega z práce konceptualizován jako *soto* (rodina je *uči*), ve vztahu k zástupcům obchodního partnera zaměstnavatele je tentýž kolega vnímán jako *uči* (obchodní partner domovské firmy je *soto*). To vede mj. k „relativní“ konceptualizaci a potažmo k „relativnímu“ jazykovému pojmenování věcí či osob, jež se vztahují k mluvčímu, adresátovi či dalším účastníkům komunikace. Určení hranice mezi *uči* a *soto* se řídí jednak společenskými (a jazykovými) normami, nezřídka je však předmětem subjektivity mluvčího (tj. jeho subjektivním posouzením a rozhodnutím).

Posouvání hranice mezi *uči* a *soto* je dáno situačně a může mít různé podoby. Příklad je uveden v tabulce níže (pozn.: Stupně blízkosti mluvčímu jsou pouze orientační a *ad hoc*).

	<i>uči</i>	<i>soto</i>
1. stupeň	já (subjekt/mluvčí)	osoby v mém okolí
2. stupeň	moje rodina/domácnost	rodiny/domácnosti žijící v našem okolí
3. stupeň	naš (činžovní) dům	ostatní (činžovní) domy (na sídlišti)
4. stupeň	naše ulice/sídliště	ostatní ulice/sídliště (v dané čtvrti)
5. stupeň	naše čtvrť	ostatní čtvrti (v daném městě)
6. stupeň	naše město/vesnice	jiná města/vesnice
7. stupeň	naš okres/prefektura	lidé z ostatních okresů/prefektur
...

Součástí osobní identity Japonců je mj. právě regionální příslušnost (např. původ). Klíčovým výrazem je zde ^{š u š š i n} 出身, jenž označuje místo původu mluvčího (místo, z něž mluvčí „vychází/přichází“ do světa řízeného sociálními normami). Daný výraz může být součástí jiných složených výrazů např. ^{š u š š i n č i} 出身地 (rodná oblast, rodiště), ^{š u š š i n k ó} ^{š u š š i n d a i g a k u} 出身校 / 出身大学 (alma mater) aj. Posouvání hranice mezi *uči* a *soto* není neomezené. Na nejzazším bodě se zastavuje v pozici „my-Japonci“ (= *uči*) a „oni-cizinci“ (= *soto*).

S ohledem na kulturně-spoolečenský význam této dichotomie není překvapivé, že se konceptualizace *uči* / *soto* odráží také ve struktuře japonského jazyka. Její projevy jsou různé a zahrnují mj. lexikum (např. výrazy pro členy rodinných vztahů), ukazovací výrazy, užívání uctivých a skromných výrazů (viz 8.), komunikační styl, či gramatickou osobu (z hlediska formálních projevů není pro popis většiny gramatického systému japonštiny zapotřebí koncept tří osob, postačí dvě: „osoba *uči*“ a „osoba *soto*“).

5. Neagentivní orientace

Hovoříme-li o „konceptech“, máme na mysli určité mentální struktury, které se podílejí na tvorbě našich myšlenek a také na tvorbě významů jazykových výrazů.⁷ Při snaze komunikovat určitou (mimojazykovou) situaci (např. popsat nějakou událost apod.) je nejprve zapotřebí danou situaci konceptualizovat, tj. mentálně uchopit. Konceptuální strukturaci určité situace pro potřeby jazykového vyjádření označujeme pojmem **konstruování** (angl. *construal*). Jazykové prostředky odrážejí konstruování. Každá mimojazyková situace se přitom nabízí k různým alternativním konstruováním. Různá konstruování jsou pak vyjadřována různými jazykovými prostředky.⁸

⁷ Významem zde v tuto chvíli rozumíme výsledný (psychický) stav procesu (po)rozumění, jenž se váže na interpretaci užití určitého jazykového výrazu v konkrétní komunikační situaci. Mechanismus sdílení a ve výsledku pak nadindividuální (intersubjektivní) charakter významu pro tuto chvíli ponecháváme stranou.

⁸ Viz též subjektivní konstruování (2.).

Situace, která zahrnuje konatele nějaké akce, může být konstruována jako akce, vykonána daným konatelem.⁹ Může však být konstruována také alternativním způsobem – konstruováním, které potlačuje prvek konatele. V prvním případě bývá konatel (agens) často gramatickým podmětem věty. Agentivně (konatelsky) orientované jazyky mají tendenci využívat konstrukce s konatelským podmětem i pro konstruování situací, v nichž prototypický konatel nefiguruje (viz např. *The light illuminates all the dark corners of the room.*; „Teploměr ukazuje pětadvacet stupňů Celsia.“; *Excel 2003 bietet verschiedene Möglichkeiten.* aj.). Na druhou stranu, neagentivně orientované jazyky mají tendenci využívat neagentivní konstruování i v situacích, jejichž součástí je konatel a vůlí realizovaná akce. V rámci komunikace různá konstruování umožňují zaměřit pozornost na různé aspekty situace, jež je předmětem jazykového vyjádření. Agentivní konstruování umožňuje fokalizovat (tj. upřít pozornost na) konatele a akci jako vůlí řízený proces. Neagentivní konstruování umožňuje fokalizovat výsledný stav situace jako celku, případně konstruovat proces jako dějící se samovolně. Oba póly lze charakterizovat jako „Kdo co dělá“ vs. „Jak se co děje (resp. jaký je stav věcí)“.¹⁰

Výrazové prostředky japonštiny umožňují jak agentivní (procesní), tak i neagentivní (ontologické) konstruování. Z hlediska textových norem však japonština (na rozdíl od většiny evropských jazyků) dává výrazně přednost **neagentivním** vyjádřením. V japonštině je tedy obecně větší tendence používat pro popis situací konstrukce typu „událo se X“, a to i v případech, kdy tutéž situaci v západních jazycích přirozeněji popíšeme stylem „Y udělal Z“. Neagentivní (ontologický) charakter japonštiny se přitom projevuje nejen v situacích, kde jde o nějakou akci, ale i v jiných situacích (např. posese).

6. *Mono vs. koto*

Stavba větných konstrukcí v japonštině vychází ze systematické interakce výrazů, jejichž obsah lze abstrahovat do dvou velmi obecných konceptů: *mono* a *koto*. Pojmeme **mono** rozumíme takovou skupinu výrazů, jež označuje „věci“, hmotné či nehmotné, především však nerelační.¹¹ V gramatickém inventáři výrazů konceptům *mono* odpovídají podstatná jména (substantiva)¹² či výrazy, jež formálně substantivizují nějaké jiné prvky věty. Jinak řečeno, pod pojmem *mono* rozumíme všechny prvky věty, které se gramaticky chovají jako substantiva. Pojmeme **koto** pak rozumíme takovou skupinu výrazů, jež označují stavy, vlastnosti,

⁹ Koncept konatele má určité prototypické charakteristiky. Prototypickým konatelem je živá bytost (nejčastěji člověk), disponující vůlí, schopností akci vykonat (nejčastěji fyzickou schopností), zodpovědností za výsledek akce atd.

¹⁰ Agentivní orientace bývá schematicky asociována se slovesem „dělá“ (angl. *do*, jap. *suru*), neagentivní orientace pak se slovesem „nastane“ (angl. *become*, jap. *naru*), případně „je“ (angl. *be*, jap. *aru*).

¹¹ Hovoříme o tzv. nerelačních predikacích. Těmi máme na mysli pojmy, jejichž konceptualizace typicky nevyžaduje konceptualizaci nějakého jiného klíčového konceptu.

¹² Mezi substantiva zde řadíme též výrazy, které se někdy klasifikují jako „osobní zájmena“, některé číselné výrazy a další kategorie slov.

akce, události apod., tj. predikace relační. Formálně bývá *koto* vyjádřeno pomocí výrazů, jež disponují schopností utvářet věty s jádrem v přísudku. Gramaticky se tedy jedná o slovesa (verba), přídavná jména (adjektiva) či výrazy, jež konstrukcím navyšují tzv. predikační náboj.¹³ Z výše uvedeného vyplývá, že má-li být věta výsledkem interakce a vzájemného propojování substantiv se slovesy či adjektivy (např. ve formě spojení podmětu s přísudkem či substantiva s přívlastkem) na rovině gramatické, je věta také výsledkem interakce a vzájemného propojování *mono* a *koto* na rovině konceptuální.

Z hlediska preferencí bývá japonština charakterizována jako jazyk, jenž preferuje vyjadřování *koto* před vyjadřováním *mono*. To souvisí s neagentivní orientací japonštiny. Důraz na stav věcí, situaci jako celek odpovídá důrazu na *koto*. Snaha potlačovat konatele, tj. jednotlivinu, která z popisované scény svým konatelstvím „vyčnívá“, odpovídá snaze potlačovat *mono*.¹⁴ Důraz na *koto* se projevuje také tím, že nemalá část větných výpovědí je konstruována pouze s výrazem *koto*, tj. bez konceptualizace *mono*. To platí především pro konstrukce subjektivního konstruování, kdy je subjekt (= *mono*) neverbalizován (viz 2.).

7. Informační struktura a stavba věty

V komunikační situaci je základním předpokladem komunikace (kromě účastníků komunikace samotných) existence „předmětu“ komunikace, tj. obsahu jazykového sdělení. Tento může mít různé podoby (ukázání na nějakou věc či situaci, popis nějaké situace či stavu, přiměření adresáta k vykonání určité akce či zaujetí určitého postoje apod.). Samotnou komunikaci přitom lze strukturovat do dvou základních prvků: a) to, o čem se chce mluvčí vyjadřovat (**téma**), b) to, co mluvčí o daném objektu sděluje (**réma**).¹⁵ Dělení na téma a réma současně představují jeden ze způsobů, jak strukturovat větu (coby formální jazykovou jednotku). Obecně lze takové dělení shrnout pod pojem **informační struktura**.¹⁶

Analyzovatelnost věty (či výpovědi) skrze pojmy TÉMA a RÉMA lze pokládat za obecnou jazykovou charakteristiku, tj. za charakteristiku, která je identifikovatelná ve strukturách všech známých jazyků.¹⁷ Některé jazyky však v procesu vývoje vytvoří specifické formální prostředky pro vyjadřování této dichotomie. Nejčastějším z nich je slovosled, tj. pořadí slov či větných členů (konstituentů)

¹³ Predikačním nábojem rozumíme schopnost tvořit větu. Může se projevovat např. tím, že určitý výraz disponuje potenciálem proměňovat gramatickou kategorii ČAS.

¹⁴ Výraz *mono* může mj. označovat člověka, osobu 者. Může však také označovat jinou (ne-lidskou) věc, živou či neživou – 物.

¹⁵ Někdy se též užívá pojmu „komentář“.

¹⁶ V různých jazykových tradicích či teoreticko-metodologických rámcích lze narazit i na jiné, více či méně shodné pojmy (viz např. v české tradici běžný pojem „aktuální členění větné“, případně „funkční větná perspektiva“).

¹⁷ To vyplývá ze základních jazykových funkcí, především z funkce komunikační. Mluvčí všech jazyků užívají jazyky ve snaze „o něčem“ se vyjádřit a „něco“ o tom sdělit.

v lineárním toku sdělování informací. Slovosled japonské deklarativní (oznamovací) věty pak má podobu: TÉMA – RÉMA. Mluvčí tedy nejprve stanoví základní rámec svého sdělení (k tomu slouží právě TÉMA), teprve do takto vytvořeného rámce pak vkládá jádro svého sdělení (tj. RÉMA). K nastolení tématu slouží různé výrazy či gramatické prostředky.¹⁸ Konstrukce se specifickými komunikačními funkcemi mohou z výše popsané struktury vybočovat. Např. tzv. doplňovací otázky (*W questions*) mohou být vyjádřeny konstrukcemi s rematickým prvkem na začátku. Některé věty pak mohou být tvořeny pouze rematickými prvky.¹⁹

TÉMA vykazuje následující charakteristiky: jedná se o informaci, která je známá (z kontextu či předchozího textu, tj. „kotextu“), proto také bývá vyjadřováno jako něco určitého, často pak pomocí substantiva či skupiny slov se substantivem v jádru, v mluveném jazyce bývá tematická část osazena nezdůrazňující intonací.

RÉMA vykazuje následující charakteristiky: jedná se o informaci, která je nová nebo z kontextu doposud neznámá, proto bývá často vyjadřováno jako něco neurčitého, spektrum potenciálních nových informací v komunikaci neomezuje rematické výrazy co do slovnědruhového zařazení, v mluveném jazyce však rematická část bývá naznačena specifickou (zdůrazňující či jinak odlišující) intonací.

S ohledem na skutečnost, že jádrem informační struktury (tj. rematickým prvkem výpovědi) bývá často výraz s výrazným predikačním nábojem (tj. přísudkové tvary sloves či adjektiv), není překvapující, že přísudek v japonštině následuje až za tematickou částí. Větné konstrukce pak situují přísudek do rematicky nejexponovanější pozice, tj. na samotný konec věty. Přestože za přísudkovým výrazem mohou figurovat některé doplňující (modální) gramatické prostředky (např. koncové/modální částice), je základní struktura japonské věty klasifikována jako struktura s přísudkem na konci.²⁰

8. Rozvinutý systém zdvořilostních výrazů a stylů

Japonský jazyk svojí strukturou odráží komunikační funkce, jichž mluvčí využívají v nejrůznějších typech sociálních interakcí. Proto lze na strukturu japonštiny nahlížet jako na v jistých ohledech reflektující společenské a mezilidské vztahy, tj. jako na odraz japonské společnosti. V tomto ohledu jsou jazykové normy normami společenskými. Je-li jazykový systém systémem norem, pak při pohledu na japonštinu je patrné, že je sama tvořena celou řadou systémů (s různými normami). Tyto systémy v japonské společnosti (i ve znalosti japonských mluv-

¹⁸ V japonštině jde např. o konstrukce se specifickými částicemi či jinými ustálenými gramatickými prostředky.

¹⁹ Jedná se typicky o případy, kdy je TÉMA známo z kontextu a není zapotřebí je adresátovi připomínat.

²⁰ Tato charakteristika je platná bez ohledu na to, jakým slovním druhem je přísudek tvořen.

čích) koexistují a mluvčí je aplikuje v závislosti na konkrétní situaci a konkrétních společenských vztazích účastníků komunikace.

Z formálního hlediska lze v japonštině rozlišovat několik jazykových stylů, tj. norem, podle nichž jsou systematicky užívány specifické výrazové prostředky (slova, slovní tvary či jiné gramatické prostředky). Hovoříme o tzv. **prostém stylu** (普通語^{fucúgo}),²¹ který bývá charakterizován též jako styl „neformální“ či „důvěrný“. Využívá se v neformálních situacích, mezi blízkými přáteli, členy rodiny apod. Oproti tomuto stylu existuje tzv. **zdvořilý styl** (丁寧語^{teineigo}), jenž se využívá ve formálních situacích, při styku s neznámými osobami. V mluvené komunikaci bývá považován za neutrální.²² Každý z výše uvedených stylů se vyznačuje především specifickými tvary větného přísudku. K dalším formálním projevům pak patří formulace oslovení (užívání tzv. osobnostních sufixů), způsoby formulace otázek, specifické intonační průběhy, ale též normativní neverbální projevy.²³ Jelikož v užívání prostého či zdvořilého stylu hraje klíčovou roli „formálnost“ situace, kterou lze převést na konceptualizaci sociální vzdálenosti adresáta od mluvčího – „společensky blízký“ vs. „společensky vzdálený“ –, nahlížíme na tuto dichotomii jako na opozici v horizontální rovině společenských vztahů.

Kromě zmíněných stylů disponuje japonština také lexikálně-morfologickým²⁴ systémem interpersonálních výrazů, jimiž mluvčí vyjadřuje subjektivní konceptualizaci společenských vztahů mezi sebou samým (včetně svého učí) a adresátem či objektem komunikace na vertikální rovině společenských vztahů. Jedná se tedy primárně o vyjádření vztahů ke společensky výše postaveným osobám (tzv. 目上^{meue}), vůči nimž je mluvčí v pozici osoby společensky níže postavené (tzv. 目下^{mešita}). Tomuto systému se obecně říká **keigo** (敬語), je normativní a bývá předmětem oficiálních předpisů a regulací.²⁵ Některé vybrané výrazové prostředky z inventáře *keigo* jsou užívány v podobě ustálených frází či obrátů i v neutrální mluvě, tj. bez specifických interpersonálních komunikačních funkcí.

²¹ Doslova jde o „běžnou mluvu“ či užívání „běžných slov“. Rozdíly mezi „mluvou“ (-go) a „stylem“ (-tai) pro tuto chvíli vědomě ponecháváme stranou.

²² Je nutno zdůraznit, že opozici „prostého“ a „zdvořilého“ stylu nelze přenést na „tykání“ a „vykání“ v češtině. Jedná se o opozici norem vázaných na japonský jazyk (a japonskou společnost) a nelze ji tedy formálně přenášet na systémy, v nichž jsou platné odlišné jazykové (a tedy společenské) normy. Prakticky to znamená, že i v situacích, v nichž by mluvčí češtiny použil „tykání“, mluvčí japonštiny mohou přirozeně užívat výrazy „zdvořilé“ mluvy, a naopak.

²³ Postavení těla, gestikulace, mimika apod.

²⁴ Tento systém je tvořen specifickým lexikem a specifickými slovními tvary. Větná stavba se od neutrální mluvy neliší.

²⁵ Ty bývají vydávány oficiálními státními institucemi (především vládní Agenturou pro kulturní záležitosti 文化庁^{bunkačó}). S ohledem na dynamický charakter vývoje jazyka však mají standardně podobu doporučení.

Základním východiskem při užívání zdvořilostních či interpersonálních výrazů je udržovat jednotnost stylu, tj. v projevu nemíchat výrazové prostředky různých stylů.

9. Rozdíly mezi mluveným a psaným jazykem

Různost systémů v rámci japonštiny se netýká pouze zdvořilostních výrazů a různost stylů není omezena pouze na styl „prostý“, „zdvořilý“ či výrazy *keigo*. Odlišnosti lze pozorovat také na úrovni média komunikace. Mluvený jazyk vykazuje jistá strukturní specifika, psaný jazyk vykazuje specifika jiná. Mezi jejich odlišnosti lze zařadit jak charakteristiky obecné (tj. takové, které platí i pro jiné jazyky, jež disponují písmem), tak také charakteristiky specificky vázané na japonský jazyk. Stylistické odlišnosti mluveného a psaného jazyka byly v japonštině přítomny po většinu historie jejího vývoje, a to do takové míry, že se jednalo o dva výrazně odlišné kódy (pro mluvený jazyk se používá označení 口語^{kógo}, pro psaný pak 文語^{bungo}).²⁶ Od konce 19. století sice probíhaly vědomé snahy sjednotit mluvený a psaný jazyk (skrže tzv. hnutí *genbun ičči*), k úplnému sjednocení fakticky nikdy nedošlo. I v současnosti si psaná japonština – oproti mluvené – ponechává některá specifika a některé specifické styly (např. tzv. „styl *dearu*“, užívaný pro psaní vědeckých prací). Odlišnosti mezi texty mluveného a psaného jazyka lze pozorovat i v evropských jazycích, obecně však lze říci, že stylistické odlišnosti v japonštině jsou výraznější než např. v češtině či angličtině.

10. Regionální a sociální variace

S ohledem na počet mluvčích, historický vývoj, společenskou strukturu a rozlehlost (a přitom členitost) japonského území není překvapením, že je japonština výrazně regionálně různorodá. Tato různorodost se v důsledku rozmachu masových sdělovacích prostředků, médií, jednotného vzdělávacího systému i mobility japonského obyvatelstva v posledních desetiletích výrazně zmenšila. I přesto zůstává počet regionálních dialektů relativně vysoký. Pojem „dialekt“ přitom předpokládá existenci pojmu „standardní jazyk“. Teprve vůči standardnímu jazyku se totiž vymezují varianty regionální či sociální. Současná standardní varianta japonštiny²⁷ je do značné míry vědomě a uměle vytvořený konstrukt, z velké části založený na dialektu mluvčích tokijské oblasti Jamanote, doplněný prvky některých dalších dialektů (především kjótského). Za prototyp

²⁶ Psaný (literární) jazyk starších období je dodnes specifickým předmětem studia, neboť jeho znalost je nezbytná pro práci s literárními texty starších období (cca do konce 19. století). Označuje se též pojmy 古語^{kogó} (starý jazyk) či 古典語^{kotengó} (klasický jazyk).

²⁷ Pro označení standardního jazyka se užívají pojmy 標準語^{hjódzungó} či 共通語^{kjóćúgó}.

standardní japonštiny se obecně považuje mluvený projev hlasatelů celostátní vysílací stanice NHK.

Varianty má japonština nejen s ohledem na regionální faktory, ale také vzhledem k sociální strukturaci společnosti. Specifický „sociolekt“ se může projevat u mluvčích v závislosti na sociálním původu, vzdělání, profesi, věku a v určité míře i pohlaví. V psaném jazyce je určujícím faktorem mj. typ či žánr textu.

Předmět výkladu

Předmět výkladu struktury a užívání japonského jazyka je nutno funkčně omezit na určitou specifickou variantu japonštiny. V tomto ohledu volíme za primární předmět výkladu **moderní** (oproti starší či klasické), **formální** a **zdvořilou** variantu **standardní** japonštiny (z hlediska zdvořilosti v pozdější fázi výkladu bude figurovat také systém *keigo*). Volíme variantu nejméně příznakovou, tj. neutrální co do uživatelů (užívanou muži i ženami), uplatnitelnou v mluveném i psaném projevu. Takto zvolený předmět studia je nutně abstraktním „ideálem“, jenž postrádá individuální specifika konkrétního mluvčího (idiolekt či sociolekt). K vybraným charakteristikám některých jiných variant japonštiny budeme případně odkazovat v průběhu výkladu.

hatten mondai
発展問題 28

- i. Posud'te anglickou výpověď: *“We went just the two of us, because Lenny was sick.”* Ve srovnání s českým/slovenským ekvivalentem, který z jazyků vyznívá jako více „kontextuálně závislý“? (Pozn.: Pozorujte mj. uplatněné gramatické prostředky.)
- ii. Je-li výchozím bodem výpovědi mluvčí, kdo je v hierarchii (interpretovatelnosti informace) na druhém místě?
- iii. Přetvořte následující výpověď tak, aby některá z kontextově rekonstruovatelných informací nebyla verbalizována: „Já teď jdu vyzvednout svoji dceru ze školky.“
- iv. Jak by vypadalo posouvání hranice mezi *učí* a *soto*, nikoliv v kontextu lokálním/regionálním (jako v tabulce výše), nýbrž v kontextu institucionálním, např. je-li mluvčí studentem určité vysoké školy?
- v. Nahraďte následující výpovědi takovými, které potlačí konatelský prvek a zvýší tak „neagentivní“ charakter vyjádření:
 - a) Ředitel mě v práci povýšil.
 - b) Společnost TESCO postavila v centru nové nákupní středisko.
 - c) Orchester dnes večer zahraje Beethovenovu symfonii.
 - d) K dokončení potřebujeme ještě dvacet tisíc korun.

²⁸ Úkoly či zadání, jejichž řešení má přispět k prohloubení uvažování studenta o předkládaných jevech a tím přispět k jejich hlubšímu porozumění.

e) Máme jenom vozy s automatickou převodovkou.

Vytvořte vlastní opozice výpovědí s „neagentivními“ konstrukcemi a takovými, jež mají stejný obsah, pouze doplněný o konatelský prvek.

- vi. Dejte příklad české/slovenské věty či výpovědi, která obsahuje pouze prvek (prvky) *koto*.
- vii. Dejte příklad komunikační situace, v níž lze uplatnit otázku formulovanou s rematickým prvkem a) na začátku věty; b) na konci věty.
- viii. Uvažujte o rozdílech ve „stupních zdvořilosti“ u výpovědí v češtině, které se neliší z hlediska „tykání“ a „vykání“:
 - a) Mohl byste, prosím, otevřít okno?
 - b) Nemohl byste, prosím, otevřít okno?
 - c) Chceš ještě kousek dortu?
 - d) Chtěl bys ještě kousek dortu?

Uvažujte o dalších výrazových prostředcích zdvořilosti v češtině/slovenštině (případně angličtině).

- ix. Poříd'te audiozáznam náhodné (krátké, neskriptované) konverzace a pokuste se jej co nejvěrněji převést do psaného textu. Porovnejte výsledek se zápisem dialogu v libovolném literárním díle.
- x. Dejte příklad odlišnosti standardního jazyka a dialektu/sociolektu ve své mateřštině na rovině a) lexikální, b) gramatické. Vnímáte pojmy „standardní čeština“ a „spisovná čeština“ jako totožné?

Výkladová terminologii

Při výkladu struktury, systému a užívání japonského jazyka může být užitečné odkazovat k některým obecnějším jazykovědným pojmům. Aby jejich užívání bylo efektivní, je zásadní, aby byly tyto pojmy dostatečně jasné a explicitně definovány. Důsledné vymezení však většinou vyžaduje vyložení značně obsáhlého teoretického aparátu, na jehož pozadí daný pojem funguje. V různých lingvistických přístupech pak může být jeden a tentýž koncept pojímán různě. S tímto vědomím níže stručně nastíníme vybrané základní pojmy, s nimiž budeme při výkladu operovat.

- ❖ **konstrukce** – K pojmu „konstrukce“ přistupujeme z perspektivy tzv. konstrukční gramatiky. Ta nahlíží na konstrukci jako na schematický jazykový znak, tedy jako na spojení (jednotu) jazykové formy a obsahu. Konstrukce přitom může mít různou velikost a různou míru schematičnosti. Za konstrukci lze pokládat ustálené slovní spojení, frazeologismus, gramatickou konstrukci či větnou stavbu (ta má

typicky vysokou míru schematičnosti).²⁹ Jazykovou formou konstrukce je **výraz**, který může mít podobu hláskové či slabičné sekvence (v mluveném jazyce), grafického symbolu či sekvence znaků (v psaném jazyce). U větných konstrukcí však formu představuje např. slovosled či užití specifických gramatických prostředků. Obsahem konstrukce rozumíme jeho **význam** či **funkci**. Význam přitom dáváme do souvislosti s konceptualizací, tj. s tím, jak mluvčí dané konstrukci rozumí, co si pod ní představí, v jaké komunikační situaci je připraven ji použít apod. Součástí obsahového plánu konstrukce jsou přitom nejen prvky tzv. referenční (tj. ukazující na nějakou mimojazykovou skutečnost, s níž je obsah konstrukce identifikován), ale také řada tzv. inferenčních³⁰ informací, tj. společenské konotace, vazba na identitu mluvčího apod. Konstrukce mohou tvořit hierarchické struktury, tj. určitá konstrukce může být součástí jiné konstrukce vyššího řádu. Příkladem konstrukcí mohou být: [zjišťovací otázka], [adjektivní přívlastková konstrukce], [substantivní přívlastková konstrukce], [pasivní konstrukce], [konstrukce pádového substantiva], [konstrukce *-tari ... -tari suru*] aj.

- ❖ **diference** – Při nahlížení na význam, funkci či užití určitého výrazového prostředku je účinnou metodou tzv. diferenční vyšetřování. Daný výraz je postaven do kontrastu k jinému, pokud možno minimálně odlišnému výrazu (ideálně v totožném kontextu), přičemž pozorujeme účinek dané opozice. Účinkem může být změna významu, změna konstruování, změna inferenčních rysů či přijatelnost celé konstrukce. Odlišnost ve významu či funkci je potom klíčovým obsahovým rysem – diferencí oproti jiným systémovým prvkům – vyšetřovaného výrazu.
- ❖ **příznakovost** – Vyšetřujeme-li (diferenčně) dva podobné jazykové prvky (konstrukce), může jeden z nich ze srovnání vycházet jako tzv. příznakový (angl. *marked*), tj. disponující téměř totožným obsahem, avšak navíc také určitým specifickým rysem – příznakem. Tento příznak může mít podobu význačnosti, inferenční specifičnosti apod. a bývá většinou doprovázen formální odlišností (odlišností tvaru, přízvuku, intonace apod.). Příznakový člen je přitom příznakovým pouze v opozici k bezpříznakovému (či nepříznakovému, angl. *unmarked*) členu vyšetřované diference. Mezi charakteristiky bezpříznakových prvků patří většinou vyšší frekvence výskytu, širší významový či funkční záběr. Příznakovost se může projevat na různých úrovních jazykového systému. V případě gramatických kategorií je např. minulý čas příznakový oproti bezpříznakovému neminulému (přítomnému) času – zatímco „přítomný“ čas lze použít i pro vyjádření minulosti („V roce 1853 přijíždí do Japonska komodor Matthew C. Perry.“) či budoucnosti („Příští rok se olympiáda koná v Tokiu.“), minulý čas má omezený funkční záběr a může vyjadřovat pouze události či stavy minulé; ženský rod je příznakový oproti mužskému – zatímco mužský rod lze využít pro označení kategorie, která zahrnuje muže i ženy („Všichni studenti musí

²⁹ Z hlediska konstrukční gramatiky je konstrukcí i samotné slovo (případně morfém, tj. část slova, která nese nějaký význam či funkci). Takové minimální konstrukce, jejichž obsahová složka se vztahuje k nějaké mimojazykové skutečnosti, pak vykazují rovněž minimální míru schematičnosti.

³⁰ Též „sociopragmatických“.

dodržovat studijní řád.“), ženský rod lze využít pouze pro označení skupiny entit se specifickým příznakem („Všechny studentky musí dodržovat studijní řád“ implikuje, že na studenty jiného pohlaví se povinnost nutně nevztahuje). Na úrovni větných konstrukcí může příznaková intonace odlišit otázku od deklaraace (daný příznak může být v zápise vyjádřen otazníkem) – „Prší.“ vs. „Prší?“ Bezpříznakový člen lze tedy chápat jako „základní“ či „výchozí“, zatímco příznakový člen jako „vůči onomu základnímu nějak specifický“.

- ❖ **slovní druh** – Výrazové prostředky se tradičně klasifikují na tzv. slovní druhy. Tato klasifikace má sloužit k návodu, jak sestavovat (či interpretovat) rozsáhlejší konstrukce (především věty), aby byly v souladu s gramatickými pravidly daného jazyka. Východiska pro klasifikaci určitého slova mohou být obsahová (např. slova, která označují akce, mohou tvořit jednu třídu, slova, která označují vlastnosti pak jinou třídu), formální (např. slova, která se tvarově proměňují, mohou tvořit jednu třídu, slova, která jsou tvarově neproměnlivá pak jinou třídu) či „behaviorální“ (různá slova se chovají různě, tj. spojují se s určitými výrazy, ale ne s jinými, do větších konstrukcí se zapojují na specifické pozici apod.).³¹ Slovní druhy nejsou univerzální, tvary a chování slov se často liší jazyk od jazyka. Slovní druhy proto nejsou jazykovou daností, ale kategoriemi, které vědomě zavádíme za výše uvedeným účelem. Česká školská gramatika, která tradičně pracuje s deseti kategoriemi,³² sice rozlišuje mezi ohebnými a neohebnými slovními druhy, ale ve snaze klasifikovat veškeré výrazivo začleňuje do kategorií slovních druhů i prostředky ryze gramatické (spojky, předložky apod.). Tento přístup nemusí být vyhovující pro jazyky, kde je obtížné určit hranici mezi slovy (např. rozdíl mezi předložkou a předponou, rozdíl mezi kmenem slova a vázaným gramatickým morfémem aj.). Při klasifikaci slov v japonštině tedy musíme vyjít ze specifické povahy japonštiny. Pro výklad japonské gramatiky tak využijeme následující klasifikaci:

- Lexikální jednotky
 - Gramatické prostředky

Hlavním předmětem klasifikace jsou lexikální jednotky, tj. výrazy, které nesou plný konceptuální obsah – vyjadřují buď *mono* nebo *koto*. Oběma konceptuálními kategoriím odpovídají také kategorie formální – tzv. neohebná slova (体言 ^{taigen}) odpovídají *mono*, pojmům *koto* pak odpovídají slova ohebná (predikativy,³³ 用言 ^{jógen}).

K vyjadřování *mono* slouží **substantiva** (podstatná jména, 名詞 ^{meishi}). Mezi ta řadíme i skupinu výrazů, které se v češtině většinou klasifikují jako osobní zájmena,

³¹ Specifický důraz na poslední kritérium vede k označování slovních druhů pojmem „syntaktické kategorie“.

³² Podstatné jméno (substantivum), přídavné jméno (adjektivum), zájmeno (pronomen), číslovka (numeralium), sloveso (verbum), příslovce (adverbium), předložka (prepozice), spojka (konjunkce), částice (partikule), citoslovce (interjekce).

³³ Pojem „predikativ“ odkazuje ke schopnosti ohebných slov tvořit „predikát“ (přísudek), a to skrze specifický slovní tvar.

tj. kategorii zájmen pro japonštinu nezavádíme, neboť výrazy, jež se obsahově blíží českým zájmenům, nemají v japonštině specifické gramatické chování.³⁴ K vyjádření *koto* slouží především **adjektiva** (přídavná jména, *-i* 形容詞 a *-na* 形容詞)³⁵ a **slovesa** (verba, 動詞), z nichž lze dále vyčleňovat sémanticky či funkčně specifické skupiny. Z hlediska gramatického chování pak v japonštině bývá vyčleňována specifická kategorie tzv. **atributiv** (přívlastkových slov, 連体詞), která se funkčně podobají ukazovacím zájmenům či adjektivům, oproti adjektivům však nemohou tvořit přísudek. Podobně jako některá atributiva pak na pomezí lexikálních jednotek a gramatických prostředků figurují **příslovce** (adverbia, 副詞). Obě dvě kategorie plní funkce modifikátorů, tj. upravují či doplňují význam buď vybraných *mono* (atributiva) nebo *koto* (příslovce).

Mezi gramatické prostředky řadíme především **partikule** (částice, 助詞 nebo 助辭)³⁶ a **spojky** (接続詞). Partikule slouží pro naznačování specifických gramatických (syntaktických a modálních) funkcí a můžeme je proto dále podle funkcí dělit na několik. V rámci tvarů (především slovesných) lze pak zavádět ještě tzv. **ohebné částice** (助動詞).³⁷ Spojky slouží primárně k napojování celých vět do větších textových celků.³⁸ Specifickou funkci na pomezí slovního druhu a slovtvorného prostředku pak v japonštině plní tzv. **klasifikátory** (též numerativy, pomocná číselná jména, 助数詞). Ty se pojí k číselným či neurčitým výrazům a umožňují jednak jejich zapojení do větších konstrukcí (coby tzv. početních výrazů 数量表現), ale především plní konceptualizační funkce – zařazují počítanou entitu do předepsaných pojmových kategorií. Některé další zvláštní gramatické prostředky ponecháváme bez slovnědruhového zařazení (k jejich funkcím se vyjádříme ve výkladu konkrétních konstrukcí), u vybraných výrazů potom připouštíme zařazení nejednoznačné (v takových případech opět bereme za

³⁴ Podobně není zapotřebí zavádět jako slovní druh číslovky. Číselné výrazy v rámci jiných zavedených slovních druhů tvoří pouze významově specifické okruhy.

³⁵ Tzv. *-i* adjektiva tvoří oproti *-na* adjektivům odlišné tvarové paradigma, toto dělení je tedy založeno na odlišnostech formálních. Pro *-na* adjektiva se též někdy užívá označení „jmenná adjektiva“, neboť se v některých konstrukcích tvarově podobají substantivům. V tradičních japonských jazykovědných přístupech se pro *-na* adjektiva používá pojmenování 形容動詞.

³⁶ Technicky je možné (a výkladově do značné míry vhodné) u všech kategorií gramatických výrazových prostředků nahradit finální výraz *-ši* 詞 výrazem *-dži* 辭, tj. též např. 助動辭 apod. Označení s *-ši* zde užíváme pro zachování terminologické jednotnosti s většinovými přístupy.

³⁷ Uznávání potřebnosti ohebných částic je příznačné především pro tradiční japonskou školní gramatiku (a s ní související jazykovědné přístupy).

³⁸ V tomto ohledu se liší od spojek českých, která mohou spojovat též výrazy uvnitř věty. Tuto funkci v japonštině nesou vybrané partikule.

stěžejní konstrukce, v nichž se daný výraz vyskytuje). Případné další pojmy zavedeme v průběhu výkladu.

Shrnutí slovních druhů v japonštině:

- substantiva – *mono*
- adjektiva – *koto* (prototypicky vlastnosti)
- slovesa – *koto* (prototypicky akce)
- atributiva – modifikují *mono*
- příslovce – modifikují *koto*
- partikule – gramatické funkce v rámci věty
- spojky – gramatické funkce v rámci větších textových celků
- klasifikátory – součást číselných výrazů

- ❖ **větný člen** – Z výše zmíněného „behaviorálního“ hlediska je určitý slovní druh daným slovním druhem právě pro svoji schopnost plnit určitou gramatickou funkci, tj. vystupovat v roli určitého větného členu (konstituentu). Z hlediska věty je nejdůležitějším větným členem **přísudek** (predikát, ^{džucugo} 述語 nebo ^{džucubu} 述部), který může být buď jmenný (tj. se substantivem v jádru), adjektivní (tj. s adjektivem v jádru) nebo slovesný (tj. se slovesem v jádru). Konceptuálně přísudek vyjadřuje *koto*, tj. akci, stav nebo *modus existendi* (klasifikaci, přisouzení určité vlastnosti apod.). Na přísudek mohou být navázány **komplementy** (doplnění, ^{hosokugo} 補足語 nebo ^{hogō} 補語), jež konceptuálně vyjadřují různá *mono*, jež se na *koto* váží.³⁹ Funkci komplementů zastávají substantiva. Jak již bylo zmíněno výše, výrazy *koto* i výrazy *mono* mohou být modifikovány. Syntaktický prvek, jenž tuto modifikaci plní, označujeme za **modifikátor** (^{šúšokugo} 修飾語). Modifikátory lze dělit na **adnominální** (též „přívlastky“), které rozvíjejí *mono*, a **adverbální** (též „příslovečná určení“), které rozvíjejí *koto*. S ohledem na význam informační struktury lze v japonštině identifikovat konstrukce, v nichž figuruje větný člen, který označujeme pojmem **topos**. Ten plní buď funkci uvedení větného tématu nebo funkci rematického kontrastivního vytknutí (kontrastního tématu). Pojem „podmět“ je pro výklad japonštiny problematický, neboť jeho běžné vlastnosti jsou rozloženy mezi určité komplementy a topos. Jako samostatný větný člen jej proto nezavádíme.

Shrnutí větných členů:

- přísudek
- komplement
- modifikátor
- topos

³⁹ Pro danou vazbu užíváme pojmu „valence“. Zdrojem valence může být buď sémantika predikativu (tj. ohebného výrazu, jenž vyjadřuje *koto*) nebo sémantika konstrukce, v níž se dané výrazy vyskytují.

Kromě výše uvedených větných členů při výkladu struktury japonského jazyka využíváme také pojem **jmenná fráze** (NP, z angl. *noun phrase*). Ten označuje substantivum nebo substantivum rozvítené přívlastkovou konstrukcí (adnominálním modifikátorem). Jmennou frází neklasifikujeme jako větný člen, neboť jako taková může plnit funkce různých větných členů.

- ❖ **věta a klauze** – Pro komunikaci v japonštině se využívá celá řada různých konstrukcí. Zdaleka ne všechny mají podobu věty, přesto však je věta chápána jako základní ucelená jednotka gramatických a významových vztahů. Odlišení věty od ne-věty není vždy jednoduché. Pro naše účely chápeme větu jako specifický typ konstrukce, která disponuje výrazným predikačním nábojem, tj. schopností plnit predikační funkci.⁴⁰ Predikační náboj asociujeme především s konceptem *koto* a za jeho projevy bereme specifické tvary predikativů v přísudkové pozici. Tvary, jež obzvláště nesou predikační náboj, jsou především tvary časově určité.⁴¹ Ne všechny konstrukce, v nichž se propojují *mono* a *koto* však mají dostatečný predikační náboj k tomu, abychom je klasifikovali jako věty. Konstrukce, které vykazují syntaktické vztahy, ale nemají dostatečný predikační náboj, označujeme pojmem klauze. Klauze lze s odkazem na větněčlenské vztahy typově klasifikovat (např. [přívlastková/adnominální klauze]). Typickým příkladem klauze je pak vedlejší věta v rámci podřadného souvětí.⁴²

発展問題

- i. Konstrukce je schematickou jednotkou, výsledkem abstrakce z různých konkrétních výpovědí. Forma tzv. pasivní konstrukce v angličtině je [SUB] *be V-ed* (*by NP*).⁴³ Jak by se dala schematicky zapsat forma tzv. existenční konstrukce, která může být v češtině exemplifikována větou typu „Je tu spousta lidí.“?
- ii. Vyšetřete diferenčně věty „Učím se japonštinu.“ a „Já se učím japonštinu.“ Jaký funkční/významový rozdíl s sebou nese užití výrazu „já“?
- iii. Která z gramatických osob v češtině je nejméně příznaková? Jak lze tvrzení doložit? V dichotomii singulár (jednotné číslo) vs. plurál (množné číslo) určete příznakový a bezpříznakový člen.

⁴⁰ Vypovídat o něčem skrze ucelenou myšlenku.

⁴¹ Ty zprostředkovávají „ukotvení“ (angl. *grounding*) *koto* v komunikační situaci. Podobnou funkci mohou mít výrazy kategorie ZDVOŘILOST.

⁴² Ne všechna podřadná souvětí klasifikujeme jako „souvětí“, neboť v některých případech tvar přísudku vedlejší věty nedodává klauzi dostatečný predikační náboj. Nehovoříme pak o „vedlejší větě“, ale pouze o „klauzi“.

⁴³ SUBJ označuje jmennou frázi (NP) v roli podmětu, V označuje sloveso, které tvoří významové jádro přísudku. Prvek [*V-ed*] je sám o sobě konstrukcí (participiem), tj. schematickou abstrakcí z konkrétních užití. Uvedená schematizace zahrnuje též nepravdělné tvary sloves jako *do*, *wear*, *teach* aj.

- iv.** Promyslete formální a „behaviorální“ (ne významové) důvody pro zavádění kategorie ČÍSLOVKA v systému české/slovenské gramatiky.
- v.** Dejte příklad konstrukce, v níž je modifikátor modifikován jiným modifikátorem.
- vi.** Dejte příklad konstrukce, která je klauzí (tj. vyjadřuje *koto*), ale není větou.